

ВІДГУК
офіційного опонента доктора філософських наук, професора
Голубович Інни Володимирівни
на дисертацію
Рубського Вячеслава Миколайовича
«Світогляд як модель реальності: богословський і релігієзнавчо-
філософський аналіз»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук
за спеціальностями 09.00.14 – богослов'я,
09.00.11 - релігієзнавство

Дисертація Вячеслава Миколайовича Рубського, яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук до спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, ставить надзвичайно актуальні і дискусійні питання сучасної філософсько-богословської і релігієзнавчої думки.

Проте, на мій погляд, потрібно мати достатню дослідницьку сміливість, рішучість та амбіційність, щоб звернутися до настільки амбівалентної теми. З одного боку, світоглядна проблематика є для філософії та богослов'я традиційною, сутнісною, визначальною. Світогляд (Weltanschauung) – слово, яке, за визначенням багатьох дослідників, вперше згадується у 26 параграфі «Критики здатності судження»¹, починає згодом свою бурхливу та драматичну історію, стає полем жаркої полеміки та завжди ризикованого діалогу. Особливо гостро питання про світогляд обговорювалося у західній та вітчизняній філософії та гуманітаристиці наприкінці ХІХ- початку ХХ ст. Драматизм та напруженість цим суперечкам надавала ситуація «кінця філософії» (хоча в той час дискурс «кінців» і «смертей» ще не сформувався), коли у філософії під тиском позитивізму з-під ніг йшли її традиційні області: науковчення, метафізика, логіка, вчення про душу, про соціум, про культуру і про релігію. І для багатьох мислителів єдиною областю філософії залишився регіон світогляду. М. Гайдегер, підбиваючи підсумки широкого інтелектуального руху до розуміння феномену світогляду, пропонує у «Засадових проблемах феноменології» (1927) усталене визначення світогляду як «певного, самореалізованого, продуктивного і зрештою навіть усвідомленого способу розуміння та тлумачення всього суцього». Таким

¹ Давід П. Weltanschauung/ Пер. укр. В. Єрмоленка// Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 2. К.: «Дух і Літера», 2011. С. 347-348

чином складається враження, що тема світогляду як дослідницька проблематика є остаточно вирішеною і майже закритою. Проте, історія поняття «світогляд» - це також історія загрозливих метаморфоз, спрощень, спотворень, тяжіння до ототожнення з ідеологією, історія відходу від глибини Dasein, aletheia до поверхні das Man, історія збліднення та забуття.

В цьому контексті слід безумовно позитивно оцінити актуальність і новизну докторського дисертаційного дослідження В. М. Рубського. В даному випадку специфіка новизни роботи не у відкриті чогось абсолютно нового, не початок з «нульової точки», а послідовна та глибоко продумана реактуалізація у сучасній науковій, релігійній, культурно-цивілізаційній ситуації, виведення феномену світогляду зі стану забуття і спотворень. Вкрай актуальними сучасними викликами для створення авторської версії тлумачення світогляду як моделі реальності стали для дисертанта: криза світоглядної ідентифікації, створення синкретичних моделей світогляду (хрислам, позаконфесійне християнство, гуманістичний атеїзм тощо), постметафізичний поворот в сучасній філософсько-богословській думці, ескалація відчуження між представниками різних світоглядів і необхідність створення конструктивного поля зустрічі тощо (с. 26-27 тексту дисертації). В принциповому відношенні цілком підтримую епістемологічну лінію розмислів дисертанта, ретельний аналіз парадигмального, логіко-сміслового виміру світогляду, його внутрішньої істинності, методам верифікації світоглядних положень, параметрам та специфіці світоглядної дискусії. Пріоритет епістемологічної проблематики всередині проблематики світоглядної також визначають новизну та оригінальність докторської дисертації В. М. Рубського. В цьому відношенні дисертант розвиває базові інтуїції Ю. Габермаса, відповіддю якого на сучасну поляризацію світоглядів (дві крайності: поширення натуралістичних картин світу і зростаючий політичний вплив релігійних ортодоксів) є вимога саморефлексії щодо світоглядних когнітивних настанов (Ю. Габермас *«Між натуралізмом та релігією»*, 2005).

Також цілком підтримую намагання автора синтезувати в одному дослідженні філософський, богословський та релігієзнавчий обрії дискурсу світогляду. З приводу роботи, базові ідеї якої народжувалися в Одесі, згадаємо «одеські сторінки» формування однієї з найбільш орієнтованих на досягнення феномена світогляду концепцій - концепції видатного вітчизняного філософа, психолога, логіка М. Я. Грота, який протягом трьох років був професором Імператорського Новоросійського університету (1883-1886). Грот був схильний бачити *differentia specifica* філософії саме в її світоглядній спрямованості та запитуванні. Саме в Одесі почалася недовга, але досить плідна філософсько-богословська полеміка між філософом, що здійснював

«рішучий поворот» від крайнього позитивізму і психологізму до філософії світогляду, і видатним православним діячем і мислителем - архієпископом Херсонським і Одеським Никанором (Олександром Івановичем Бровковичем).² Богослов, один з найкращих духовних письменників свого часу, автор фундаментального тритомного твору «Позитивна філософія і надчуттєве буття», категорично не погоджується з пропозицією свого співрозмовника вважати світоглядні настанови «настроями духу часу» чи позбавленими онтологічної вкоріненості більш-менш цілісними побудовами, які комбінуються із суб'єктивних психологічних чинників та об'єктивних понять, які є результатом вільної творчості та фантазії у стилі мистецтва. Архієпископ Никанор був радикально проти того, щоб відділяти питання про *Weltanschauung* від приналежності людини до буттєвої та Божественної істини. Саме богослов відчуває велику соціокультурну і політичну загрозу у запропонованому Гротом та його однодумцями «світоглядному конструктивізмі» (якщо користуватися сучасною термінологією) та релятивізмі: «...припустимо, що філософів Бог судити не буде. Але подумайте. Ви всі, хто Вам подібні, з графом Львом Толстим на чолі, копаєте яму солідарними зусиллями, в яку скоро буде скинуте все. А падіння може бути «велике»³ (цит за:). Вказування на соціальну відповідальність і місію інтелектуала, який розмірковує про світогляд, вкрай важливо і для дисертаційного дослідження В. М. Рубського, що захищається у напружений і доленосний історичний період розвитку української державності, церковності та громадянського суспільства.

Ми наводимо цю одеську «екземплу» з історії вітчизняної філософії та богослов'я, щоб підтвердити плідність обраного дисертантом шляху серйозного і відповідального діалогу філософії, богослов'я та релігієзнавства з приводу світогляду. Екземпла постає архетипом або одним з типів взаємодії філософа та богослова у тяжбі за світогляд. Однак в даному випадку шановному дисертанту доводиться об'єднувати в самому собі відразу три «іпостасі» - філософську, богословську, релігієзнавчу. Проведений нами

² Никанор (Бровкович), архієпископ. Направление и значение философии Николая Грота // Православное обозрение. 1886. № 10. С. 271–320; Грот Н.Я. О направлении и задачах моей философии. По поводу статьи архієпископа Никанора // Православное обозрение. 1886. № 12. С. 792–809.

³ Цит. за: Голубович І. В. «Філософський скиталець» і «homo viator». Філософські погляди М. Я. Грота. Проект реформи філософії// Напередодні апогею: одеські роки філософа і психолога – професора Миколи Яковича Грота (1883-1886) : монографія/ В. І. Подшивалкіна, І. В. Голубович, М. О. Подрезова [та ін.]; ОНУ імені І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса: Одеський нац. ун-т, 2016. С. 74-110.

аналіз тексту роботи показує, що в принциповому відношенні Вячеславу Миколайовичу Рубському це вдалося.

Ми дозволили собі представити досить широку проблемно-історичну панораму дискурсу світогляду, щоб продемонструвати і підтвердити, що докторська дисертація «Світогляд як модель реальності: богословський і релігієзнавчо-філософський аналіз» в цей інтелектуальний контекст органічно входить. Далі переходимо від контексту безпосередньо к тексту дослідження.

Специфіка даної дисертаційної роботи полягає у філософсько-богословському аналізі світогляду як моделі реальності. Дисертант досить чітко формулює мету дослідження, виходячи з актуальності та значущості теми: мета полягає в комплексному богословському і релігієзнавчо-філософському аналізі світогляду як смислового конструкту взаємодії з дійсністю на основі функціонально-субститутивного підходу (с. 29 тексту дисертації). Виходячи з мети визначаються комплекс дослідницьких завдань, об'єкт та предмет дослідження.

Усі ці найважливіші суттєві положення сформульовані достатньо коректно і ґрунтовно, вони в стислому вигляді містять головні проблемні вузли дисертаційної роботи. Після загального аналізу тексту можна впевнено стверджувати, що очікувана мета в цілому досягнута. Докторська дисертація В. М. Рубського є глибокою за змістом і багаторівневою в структурному відношенні. Автор, доводячи основні положення роботи, вміло інтегрує матеріал різних сфер філософського-богословського, релігієзнавчого та наукового знання (в тому числі, природничо-наукового, наприклад, звертається до найсучасніших розробок у галузі когнітивістики, нейронаук, нейротеології тощо).

Вячеслав Миколайович демонструє широку ерудицію, здатність здійснювати багаторівневий критичний аналіз найскладніших теоретичних проблем сучасного богослов'я, філософії, релігієзнавства, довершено культуру полеміки та дискусії, вміння створювати концептуальні побудови та синтези, вміло поєднувати теоретичний, практичний та екзистенційний рівні рефлексії. Наявність вказаних чинників цілком відповідає рівню знань та компетенцій доктора філософських наук зі спеціальностей «богослов'я» та «релігієзнавство».

Науково-теоретичним результатом дисертаційного дослідження стали положення, які у концентрованому вигляді знайшли адекватне відображення у позиціях наукової новизни. Дійсно, в роботі «вперше у вітчизняній теології і релігієзнавстві здійснений комплексний аналіз світогляду на основі функціонально-субститутивного підходу» і філософська концептуалізація світогляду як функціонально-компонентної моделі реальності». Автором

«обґрунтовано ефективність запропонованої системи в міжрелігійному і релігійно-секулярному полі зіткнення світоглядів та визначено її евристичну значимість для вирішення конфронтаційного становища світоглядів» (с. 32-37 тексту дисертації). У роботі виявлено «генезу, архітекtonіку і структуру світогляду особистості як динамічного смислового конструкту», виділено «екзистенціальний аспект і психологічний рівень у релігійній і нерелігійній інтерпретації світогляду. Представлено аналіз еволюційного й екзистенціального аспектів генези, формування і трансформації структури світогляду особистості» (с. 433 тексту дисертації).

Основою побудови оригінальної моделі світогляду постає концепт «функціональний запит свідомості» і презумпція симетричності структури функцій задоволення базових запитів свідомості. Сукупність таких запитів, обумовлених біологічними й екзистенційними чинниками (безпекою, соціалізацією, насолодою, комунікацією, сакралізацією, саморозвитком тощо), реалізується «в контексті актуальної парадигми мислення, набору культурних кодів, приватного досвіду, інтелектуальних та інших параметрів конкретного свідомості». Дисертант пропонує механізми та процедури «декомпозиції цілісної (субстанціальної) моделі світогляду на функціональні *запити* свідомості й *компоненти* їх задоволення». Підставою декомпозиції в авторській транскрипції є «функціональна еквівалентність різних за формою компонентів в їх здатності задовольняти запити свідомості».

В. М. Рубський створює чотирирівневу структурну модель системи взаємодії свідомості й реальності (свідомість – запит – світогляд – реальність), яка передбачає субститутивність різних компонентів світогляду. Реконструйовані інші важливі поділи всередині архітекtonіки світогляду: логічні й ціннісно-смислові основи світогляду, ірраціональний й «доксичний», теоретичний і повсякденний рівні (с. 434 тексту дисертації).

Запропонована стратегія подолання антагонізму і конфронтації світоглядів» через *відмову* від пріоритету традиційного змістовно-субстанціального розуміння світогляду як сукупності поглядів, оцінок, релігійно-секулярних передумов сприйняття світу та *прийняття* функціонально-субститутивної системи співвідношення світоглядів, в якій змістовність і субстанціальність не є визначальними категоріями. (с. 32-36 тексту дисертації).

Представлено всебічний аналіз верифікації істинності світоглядних положень, динаміки смислового поля, ціннісної шкали тощо. Через виділення «полів аргументації» (С. Тулмін) обґрунтовано, що докази будь-яких світоглядних параметрів дієві й дійсні тільки в межах своєї парадигми. (с. 435 тексту дисертації)

Слід підкреслити і позитивно оцінити праксисну спрямованість представленої дисертантом концепції. Апробація головних її положень здійснювалася не лише на наукових майданчиках конференцій, симпозіумів, методологічних семінарів, навчальних курсів тощо, а під час багаторічної діяльності відомого на пострадянському просторі священнослужителя-богослова, майстерного полеміста, автора власних телепрограм, популярних серед широкої публіки, учасника палких світоглядних дискусій-агонів, де співрозмовниками Вячеслава Миколайовича ставали філософи, теоретики самого високого професійного рівня. Він володіє справжнім даром відповідати на найважчі світоглядні питання, допомагати виходити з найглибших екзистенційно-світоглядних криз як в діалозі з інтелектуалом, так і в сердечній пасторській бесіді з пересічною, простою людиною, що шукає Бога чи (та) втратила будь-які світоглядні орієнтири. Як відомо, високий талант перекладати метафізичні, умоглядні богословські істини на мову повсякденної практики, конкретної «турботи про себе» (М. Фуко) і, навпаки, знаходити джерела богословських натхнень, прозрінь, ідей в самому серці життєсвіту, в "тому місці, де ти стоїш" (М. Бубер), був притаманний найвидатнішим богословам усіх часів. І ця інтелектуальна чеснота повинна бути властива в міру персонального особистісного зростання тому, хто є членом "незримого коледжу" (Р. Коллінз) богословів і «любомудрів», тієї спільноти, що не має часових і просторових границь. Без перебільшення і зайвої апологетики можу відповідально констатувати наявність вказаної інтелектуальної чесноти у В. М. Рубського, проте за цією схвальною констатацією починається очікування співрозмірних відповідальності та результатів, в тому числі, зафіксованих у тексті найбільш науково відповідального жанру - жанру дисертаційного.

Якщо конкретизувати вказану праксисну складову дисертації, то можна зазначити наступне. По-перше, публічно-полемічна, дискусійна, агональна тональність пронизує весь текст представленого дослідження, в цьому сенсі робота є демонстрацією певного «техне». По-друге, автор пропонує конкретні алгоритми практик релігійно-секулярної ідентифікації, практичні рекомендації щодо виявлення, прояснення та співвіднесення парадигмальних аксіом в реальних проблемних ситуаціях світоглядної комунікації, а також звільнення від влади «парадигмальних коконів», за вдалою метафорою дисертанта, коконів, які заважають бачити інші картини світу. По третє, авторські доробки допомагають розкривати психологічні архетипи у практичному сприйнятті релігійних ідей і розрізняти психологічні та релігійні чинники.

Зазначивши, що дисертаційне дослідження в цілому досягло своєї мети, перейдемо до аналізу власне тексту дисертації. Вище ми сконцентрували

увагу на принципово важливих та найбільш теоретично значущих її елементах – науковій новизні та загалом евристичному потенціалі роботи. Цьому буде підпорядковане подальше звернення до змісту конкретних розділів та підрозділів і оцінка того, наскільки вони відповідають авторським висновкам та чи вирішують на належному рівні поставлені завдання.

Дисертаційне дослідження має достатньо чітку структуру, між усіма розділами і підрозділами в принциповому відношенні простежується логічний взаємозв'язок і послідовність викладу. Робота складається з семи розділів. В першому розділі «Феномен світогляду в предметному полі філософсько-богословських досліджень» автор аналізує методологічні підходи до дослідження світогляду, визначає специфіку релігійного підходу до цього феномену, реконструює історію базового поняття. Дисертант на підставі ретельного огляду джерел справедливо зазначає брак досліджень, присвячених безпосередньо вивченню світогляду в межах епістемологічного моделювання реальності. Автор виділяє провідні напрямки дискурсу світоглядів: гносеологічний, синергетичний, ціннісно-орієнтаційний і постмодерністський та інші. Позитивною рисою дисертаційної роботи є опора на доробок вітчизняної світоглядної школи («київської світоглядно-онтологічної школи»), створеною В. Шинкаруком і розробленою блискучою плеядою сучасних вітчизняних мислителів (Є. Бістрицький, С. Пролесєв, О. Кирилюк та ін.), а також на праці представників одеської школи системних досліджень (А. Уйюмов, Л. Терентьєва, Д. Ляшенко). Серед наведених дефініцій мою увагу привернула наступна: світогляд є контуром дійсності на «пограниччі контактів» (С.Гінгер). Нажаль вона не отримала детального розвитку у роботі, тому що вона, на мій погляд, співпадає з авторськими інтенціями. Проте, вибір навігації на щільно заселеній маршрутній карті теорій світогляду - це право дослідника. В наведеній експозиції дефініцій світоглядів досить послідовно і переконливо експлікується когнітивна складова і демонструється її динамічний, мінливий, суперечливий стан всередині світоглядних побудов.

В другому розділі розглядається генеза і структура світогляду. Автор підкреслює необхідність розгляду «загальної карти архітекtonіки свідомості» (с. 94 тексту дисертації) для ідентифікації світогляду і генези його теоретичного пласту. Основу архітекtonіки свідомості складає, на думку дисертанта, напруження між ядром неартикульованого і аксіоматичним колом. Аксіоми свідомості представляються як ядро світогляду і найбільш глибокий ідентифікат особистості. Ставиться питання конструктивного порівняння аксіом свідомості, необхідності виділення загальних підстав різних світоглядів (наприклад, «категорій граничних підстав» чи «культурно-

світоглядних універсалій» - тут дисертант плідно використовує поняттєві конструкції відомого одеського філософа Олександра Кирилюка). У підрозділі 2.5. «Парадігмальне коло світогляду» розглядає поліфонічність сучасної культури, яка створює ситуацію, коли в рамках одного світогляду можуть діяти кілька парадигм мислення. В. М. Рубський піддає теоретичній ревізії традиційну та сучасну постановку питання про сенс життя з точки зору прихованих й явних метафізичних установок світогляду та світоглядної структури загалом, досліджує співвідношення світогляду та наукової методології. На фоні цих досить традиційних тем автор звертається до нового і вкрай дискусійного напрямку - квір-теології (queer theology), і виявляє його світоглядні імплікації. Автор відмовляється від ціннісно-емоційних оцінок, проте переконливо доводить недостатність якісної аргументації в апологіях біблійної гомосексуальності і наявність сексистських й патерналістських кореляцій. Він констатує помилковість герменевтичної стратегії квір-теології - тлумачення окремих слів і виразів у своєму ключі без урахування світоглядного каркасу та фундаментальних положень парадигм епохи, в яку створювалися тексти біблійного корпусу (с. 130 дисертації).

В центрі уваги третього розділу «Проблематика світогляду в межах матеріалізму» комплекс філософських труднощів, що виявляються в межах матеріалістичного підходу в сучасній філософії свідомості й когнітивістиці. В. М. Рубський проявляє себе як експерт в галузі сучасної філософії свідомості, нейронаук, теорії та практики фізікалізму, нейротеології та еволюційного релігієзнавства, що здійснюють пошук специфічних структур мозку та його функціонування в співвіднесенні з релігійним або містичним досвідом. Дисертант добре орієнтується в цьому строкатому просторі сучасних напрямків, де так легко заблукати та втратити орієнтири. Його головним опонентом і співрозмовником стає Д. Денет з концепцією інтроспективного досвіду «Я», в якій репрезентовано опис найважливіших передумов світоглядного осмислення дійсності світу й людини в межах суворого фізікалізму. В. М. Рубський доводить теоретичну й практичну недостатність матеріалістичних філософських посилок побудови цілісного світогляду.

Наступний четвертий розділ «Проблематика релігійного світогляду в контексті релігійно-секулярної ідентифікації» з точки зору загальної архітектоніки роботи є контрастним по відношенню до попереднього. В ньому детально аналізується сутність і структура релігійної ідентифікації. Автор виділяє центральний патерн релігійної моделі світогляду - «шлях до Бога» і демонструє його компоненти та поліфонічний характер, а також пропонує розглядати у межах цього патерну самодостатні комплекси переживань у вигляді чотирьох внутрішніх психосоматичних й когнітивних циклічностей,

виявляє роль певних психологічних архетипів в структурі релігійного світогляду.

Головною темою п'ятого розділу «Ідентифікація та експлікація світогляду» є проблематика істини та істинності світогляду у різних її модусах. Як справжній полеміст дисертант не боїться провокаційних формулювань: підрозділ 5.1.4. «Істина як ідол у релігійному світогляді». Проведений автором епістемологічний аналіз методів верифікації світоглядних положень виявив, що докази будь-яких світоглядних параметрів дієві й дійсні тільки в межах своєї парадигми. Тому слід розрізняти істинносте та валентне («Будь-яке судження валентне в своєму просторі передумов, категорій і понять, в яких воно народжене як справжнє та в межах якого воно тільки й може бути таким. Отже, назвати його неістинним було б некоректно, тому що таким його робить несвідоме переміщення аналізованого судження в інший дискурс» - с. 294 тексту дисертації).

Шостий розділ «Дискусія як тип співвіднесення світоглядів» відображає найбільш практично значущі результати дослідження, містить основи «світоглядної прагматики». Автор окреслює параметри і специфіку світоглядної дискусії, чітко відрізняючи її від структури класичної дискусії, з урахуванням специфіки і принципів відмінностей аргументації. Реконструються методологічні помилки релігійно-світоглядної дискусії. На думку дисертанта, функція світоглядної дискусії в її найглибшій інтенції постає як маніфестація свідомості (с. 361).

Проблемним контекстом сьомого розділу «Інваріантність світоглядних структур», одного з найбільш теоретично насиченого, є постметафізичний поворот, формування постметафізичного типу дискурсу. «Світоглядним» викликом цього типу дискурсу є ризик втрати основних світоглядних ідентифікаторів: «Світоглядні позиції втрачають у ньому свій онтологічний статус, перетворюючись із модальності реальності (de re) в модальність висловлювань про реальність (de dicto)» (с. 427). Автор здійснює критичний аналіз семіотичного дискурсу, який виходить із тієї передумови, що людина не проникає в більш високу реальність, ніж культурні конвенції про реальність, як світоглядної моделі і звертається до загальних принципів семіотичного моделювання індивідуальної та соціальної картини світу. Саме в цих контекстуальних рамках дисертант представляє розроблену ним функціонально-субститутивну систему співвідношення світоглядів, фундаментом якої є декомпозиція цільної (субстанціальної) моделі реальності на компоненти, що представляють собою функціональні запити свідомості.

Після аналізу тексту дисертаційного дослідження можна позитивно оцінити його наукову новизну, головні позиції та пункти, які пропонує автор.

Положення наукової новизни і висновків в цілому переконують. Високо оцінюючи теоретичний внесок дисертації Вячеслава Миколайовича Рубського, необхідно висловити деякі зауваження:

Відзначаємо деяку неузгодженість формулювання мети дослідження і назви роботи. «Світогляд як моделі реальності» не є тотожним «світогляду як смислового конструкту взаємодії з дійсністю на основі функціонально-субститативного підходу».

Не експліковані в повній мірі базові терміни, які складають новизну дослідження, а також взаємозв'язки між ними. При цьому автор оперує ними як самоочевидними і самозрозумілими. Як упорядковуються в єдиний смисловий комплекс: «функціонально-компонентне розуміння світогляду» - «функціонально-субститативна система» - «функціонально-субститативний підхід»? Що таке, наприклад, «валентні аргументи» («виробництво валентної аргументації»), «параконсистентність» (епістемологічна редукція параконсистентності присутності/відсутності (буття/небуття) Бога, параконсистентність представленого параметру буття) тощо?

Автор, який робить наголос на логічних аспектах світоглядної дискусії, припускає деякі помилки у логічних операціях. Зіставлення «матеріалістичний і релігійний типи світогляду» не є коректним з точки зору логічної вимоги поділу понять за однією основою. Таку ж помилку спостерігаємо у представлених напрямках дискурсу світоглядів: гносеологічний, синергічний, ціннісно-орієнтаційний і постмодерністський. Навряд чи можливо ставити в один ряд «гносеологічний» та «постмодерністський» напрямки.

В першому розділі дисертант проводить ретельний аналіз сучасних підходів до світогляду, описує праці філософів та богословів, які присвячені світоглядній проблематиці. Але, йому не вистачає справжнього діалогу, справжньої зустрічі ідей. Маємо жанр дайджесту (цей термін в іншому узусі – як «дайджесту дефініцій світогляду» – застосовує сам дисертант (с. 73 дисертації) чи так би мовити модель «шведського столу», з якого реципієнт/читач тексту може брати на свій смак будь-яку "страву" - будь-яку концепцію.

Також не можу погодитися з побудовою архітекtonіки тексту в тому, що В. М. Рубський поміщає найважливіший пункт: «Світогляд і постметафізичний поворот» в останній, сьомий розділ (пункт 7.2.). А адже саме контекст постметафізики міг би надати необхідну цілісність і смислову завершеність попередньому викладу концептуально-методологічних припущень дослідження і полегшити розуміння ідейного задуму всього поліфонічного тексту.

Наступне зауваження стосується тієї характеристики дисертаційної роботи, яку ми раніше відмічали як перевагу. Дійсно, полемічна, дискусійна

тональність пронизує усі розділи та підрозділи. Проте багато в чому автор обирає манеру стислої, концентрованої, забарвленої метафорами обміну гострими аргументами та контраргументами, часто без належного послідовного, «повільного» розгортання аргументації. Так, наприклад у підрозділі 2.3. залишається не цілком зрозумілим, що означає винесена в назву процедура «внутрішнього «підриву» теоретичної частини світогляду».

Дисертант нанизує один за одним як бусини твердження про концепцію «таухід» в ісламі, тези щодо радикальної апофатики у вченні св. Григорія Ниського та середньовічних містиків, пояснення принципу «анірчання» в індуїзмі Анатмавади і Адвайта-веданти, постулати про відсутність абсолютного смислового центру в працях Ж. Дерріда, Ж. Делеза, М. Фуко, вказівку на ідею ілюзорності свідомості у фізикалістів «першої» і «другої хвилі». А потім раптово робить не цілком обґрунтований висновок: «Отже, кожна складна світоглядна система містить у собі твердження про неможливість створення систем. Зважаючи на цей чинник, здається неможливим мати цілісний світогляд, і тим паче, відстоювати його в дискусії. Проте, побудова систем неможлива тільки доти, поки ця неможливість не опиниться включеною в систему» (с.102 тексту дисертації). І це не єдиний приклад такого роду.

В роботі, що складається з семи розділів і майже сорока підрозділів, не всі назви відповідають змісту. Так назва підрозділу 2.1. «Світогляд як смисловий конструкт» дезорієнтує читача. Йдеться скоріше про проблему світоглядної ідентифікації, про комплекс різноманітних передумов формування світогляду, численних запитів у відповідь на які створюється та чи інша «картина світу» (принципова несхоплюваність життя, ментальна невизначеність(с. 92-94). Незрозуміло також, чому розділ «Проблематика світогляду в межах матеріалізму» містить підрозділ «Світоглядний та екзистенціальний аспекти самореалізації»? І, навпаки, чому у п'ятому розділі, однією з головних тем якого є проблематика істини та істинності, даних категорій немає у назві (розділ 5. «Ідентифікація та експлікація світогляду»)?

Мені кардинально не вистачає чіткості, визначеності та певного схематизму у презентації авторської моделі і архітектоніки світогляду. Широта охоплення розмаїття тем і сюжетів, яку ми спостерігаємо у дисертаційній роботі, повинна мати опору у більш-менш усталеному, достатньо жорсткому каркасі чи матриці. В сучасній дослідницькій літературі знаходимо безліч пропозицій щодо такого каркасу та його компонентів. Сам автор наводить багато відповідних прикладів, проте йому потрібно б було більш послідовно самовизначитися, здійснити свою власну дослідницьку

«ідентифікацію» (якщо говорити мовою дисертанта) щодо обраної моделі. На наш погляд, у відповідності до основних тематизацій роботи Вячеславу Миколайовичу слід було виокремити три модуси світогляду в їх синтетичній єдності: *світосприйняття* (емоційно-психологічна сторона світогляду), *світобачення* (формування пізнавальних образів світу з використанням наочних уявлень), *світорозуміння* (пізнавально-інтелектуальна сторона світогляду, коли людина своїм розумом намагається виразити смисл буття світу і себе самої).

Наступна позиція – це не стільки виявлення чергового недоліку, скільки окреслення поля та теми світоглядної полеміки з автором оригінальної філософсько-богословської та релігієзнавчої концепції. У відповідності до своїх дослідницьких презумпцій та контексту постметафізики дисертант не ставить питання про буттєву істину та її онтологічну, вкоріненість у трансцендентному та надчуттєвому світі, чи ставить його з обережністю. В цьому сенсі в наведеній нами раніше архетиповій ситуації світоглядної «тяжби» між богословом (архієпископом Ніканором) та філософом (Миколою Гротом) Вячеслав Рубський все ж таки обирає позицію Грота і тяжіє до світоглядного конструктивізму та імагнітивізму (під яким в даному контексті я розумію інтенцію вважати світоглядні побудови уявленими в широкому сенсі слова). Мабуть тому автор залишає на маргінесі свого поняттєво-термінологічного апарату поняття «онтокомунікація», яке має великий евристичний потенціал саме для його концепції. Дисертант лише стисло характеризує пропозицію Г. С. Батіщеву, який під онтокомунікацією розумів ситуацію, коли людина ставить під питання не аргументацію опонента або його теорію, а проблематизує саму себе для іншого. У спілкуванні такого роду спрямованість до інших є світоглядним вчинком, діланням, «висловлюванням буття в його самоадресованості до іншого» (с. 191 тексту дисертації)

Однак викладені зауваження та рекомендації не знижують науково-теоретичної та практичної цінності роботи і не ставлять під сумнів її результати. Дисертаційне дослідження В. М. Рубського є завершеною самостійною новаторською працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності дозволяють здійснити всебічний критичний філософський та релігієзнавчо-богословський аналіз світогляду як моделі реальності. Результати дослідження повно викладені у індивідуальній монографії і численних публікаціях дисертанта (всього 46 позицій, серед яких: 1 – індивідуальна монографія, 1 – розділ колективної монографії, 19 статей у наукових фахових виданнях України, 8 статей у зарубіжних фахових виданнях, а також 17 наукових публікацій в інших виданнях). Зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації.

Зробимо загальний висновок: робота **Рубського Вячеслава Миколайовича «Світогляд як модель реальності: богословський і релігієзнавчо-філософський аналіз»** є самостійним завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, містить наукові досягнення та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із відповідними змінами), а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальностями: 09.00.14 – богослов'я, 09.00.11 – релігієзнавство.

**Офіційний опонент,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та основ
загальногуманітарного знання
Одеського національного
університету імені І. І. Мечнікова
Міністерства освіти і науки України**

І. В. Голубович

Підпис

ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар ОНУ імені І.І. Мечнікова

С. В. Курандо

2019 р.